

ЕКОНОМІКА ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ

УДК 330.341.1

DOI: <https://doi.org/10.37332/2309-1533.2025.4.15>

JEL Classification: O31, O32, F23, L26, P33

Варига Д.О.,
здобувач* третього (освітньо-наукового) рівня вищої
освіти «доктор філософії» за спеціальністю 051 - Економіка,
ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-0107-9371>,
Центральноукраїнський національний технічний університет,
м. Кропивницький

КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ

Varyha D.O.,
candidate for the third (educational and scientific) level of higher
education "Doctor of Philosophy" in the specialty 051 - Economics,
Central Ukrainian National Technical University, Kropyvnytskyi

COMPARATIVE ANALYSIS OF INNOVATIVE ACTIVITIES OF ENTERPRISES IN UKRAINE IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION CHALLENGES

Постановка проблеми. У сучасних умовах трансформаційних змін національної економіки інноваційна активність підприємств виступає ключовим чинником підвищення їх конкурентоспроможності, стійкості та здатності до адаптації в умовах глобалізаційних викликів. Для України, економіка якої зазнає впливу структурних диспропорцій, технологічної відсталості окремих галузей, обмеженого доступу до інвестиційних ресурсів, а також наслідків воєнних і соціально-економічних потрясінь, питання розвитку інноваційної діяльності підприємств набуває особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання державної інноваційної політики широко представлено у працях таких вітчизняних учених, як: С. Давимука [1], Л. Федулова [2], Л. Лебедева [3], В. Гусев [4], О. Бондар [5], В. Кушнірук [6] та ін.

Водночас, попри значний науковий доробок у сфері інноваційного розвитку, у наукових дослідженнях недостатньо систематизовано вплив воєнних чинників і глобалізаційних трансформацій на інноваційну активність підприємств з позицій їх взаємодії на макро-, мезо- та мікрорівнях. Залишається також дискусійним питання узгодженості національної моделі інноваційного розвитку з міжнародними індикаторами інноваційної спроможності та конкурентоспроможності, зокрема в частині адаптації інноваційної політики підприємств до умов тривалої економічної нестабільності та обмеженого інвестиційного ресурсу.

Постановка завдання. Метою статті є комплексний аналіз стану, динаміки та структурних особливостей інноваційної діяльності підприємств України з позицій поєднання макроекономічних, інституційних і мікроекономічних чинників, а також оцінювання відповідності національної інноваційної траєкторії міжнародним індикаторам інноваційного розвитку і конкурентоспроможності в умовах воєнних та глобалізаційних викликів.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогодні одним із ключових індикаторів інноваційного розвитку країни є Глобальний інноваційний індекс. Він формується на основі підгруп показників, які аналізують людський капітал, ступінь розвитку інфраструктури, ринкове середовище,

* Науковий керівник: Миценко В.І. – канд. пед. наук, доцент

творчий потенціал колективів та інші аспекти.

У 2022 році Україна займала 45 місце, що свідчить про наявність конкурентоспроможного інноваційного потенціалу, незважаючи на наслідки пандемії [7]. У 2024 році Україна посіла 60-те місце у Глобальному інноваційному індексі (ГІІ), опустившись на 5 позицій, але залишаючись на високому 4-му місці серед країн з «нижче середнього» доходом, демонструючи позитивні тренди: випускає більше інноваційної продукції відносно ВВП, ніж вкладає в інновації, та показує кращі результати у інноваційних «виходах» (outcome) порівняно із «входами» (input) [8] (рис. 1).

Аналіз динаміки рейтингів України за трьома найпоширенішими підходами до оцінювання інноваційної спроможності у період 2016–2024 років – Глобальним інноваційним індексом (ГІІ), Глобальним індексом сталої конкурентоспроможності (ГІСК) та Зведеним інноваційним індексом (ЗІІ) – свідчить про досить стримані позиції країни. Попри це, в останні роки відзначається позитивна тенденція покращення окремих показників. Зокрема, у міжнародних рейтингах ГІСК та ЗІІ за 2024 рік Україна досягла більш високих результатів: 47 місце у ГІСК та 33 місце у ЗІІ, якщо порівняти з 2023 роком, в якому показники становили відповідно 57 та 34 місця.

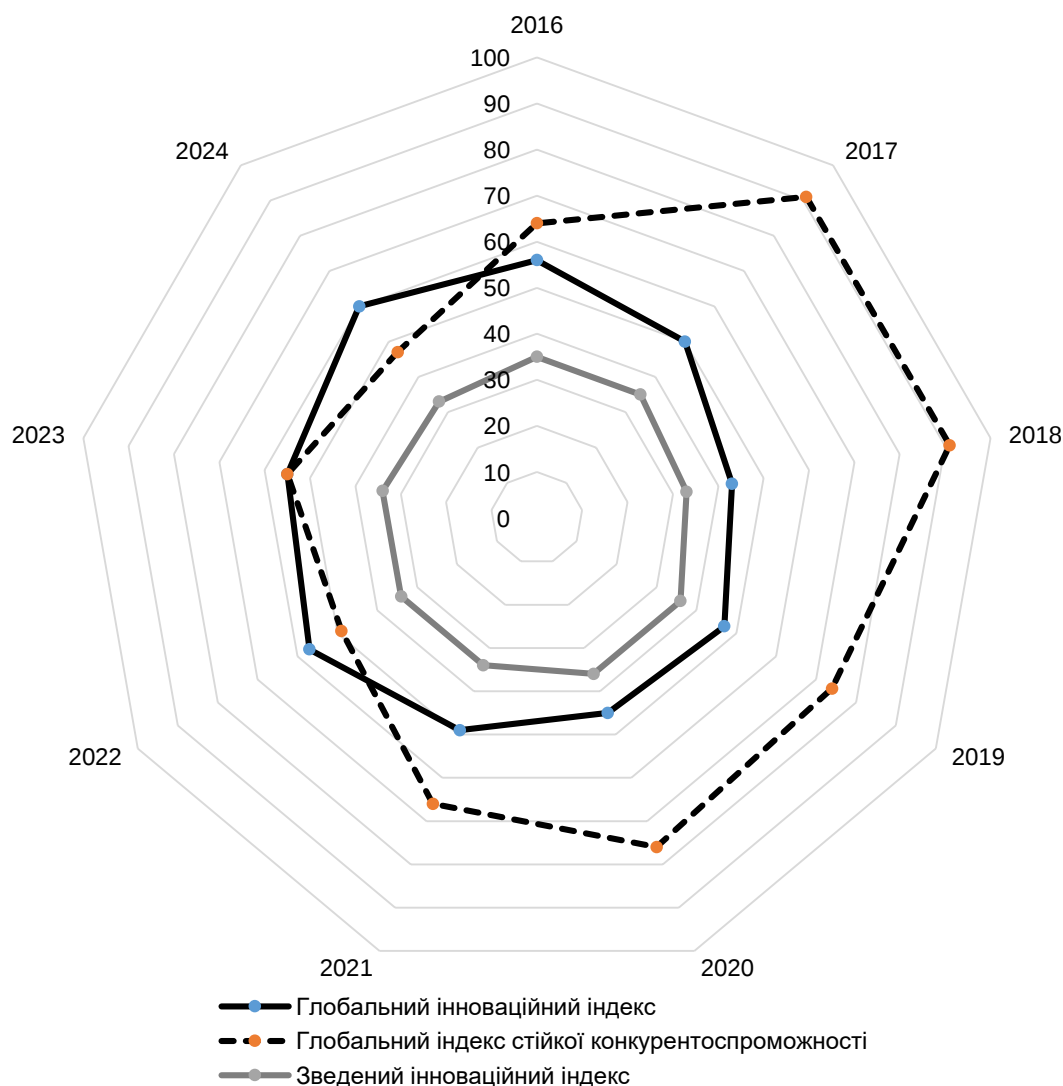

Рис. 1. Місце України у Глобальному інноваційному індексі, Глобальному індексі сталої конкурентоспроможності та у Зведеному інноваційному індексі у 2016–2024 рр.

Джерело: сформовано автором на основі [9; 10]

У 2018 році Україна досягла свого найвищого результату за ГІІ, посівши 43 місце з 38,5 балами. Найкращі показники спостерігалися у категоріях «Людський капітал та дослідження» (освіта, науковий потенціал, академічні ресурси), «Витонченість бізнесу» (патенти, інтелектуальна власність, працевлаштування жінок і меншин, умови праці), «Знання й технології» та «Креативність».

Попри триваючу агресивну війну Росії проти України, Глобальний інноваційний індекс (ГІІ) 2024 демонструє позитивну динаміку розвитку інноваційної сфери в Україні. Особливе покращення помітне за такими ключовими підіндексами:

– складність ринку: Україна зайняла 85-те місце, що є значним прогресом у порівнянні з 104-ю

позицією у 2023 році;

– складність ведення бізнесу: наша країна піднялася до 45-го місця, порівняно з 48-м роком раніше;

– знання та технологічні результати: у цьому секторі Україна посіла 34-те місце, що свідчить про покращення в порівнянні з 45-ю позицією у минулорічному рейтингу.

Такі досягнення свідчать про стійкість інноваційного розвитку навіть в умовах значних викликів та військової агресії.

Упродовж 2020–2024 рр. Україна стабільно демонструє вищі позиції за інноваційними результатами, ніж за інноваційними ресурсами, що свідчить про випередження інноваційного розвитку відносно рівня економічного розвитку. За цим критерієм країна посідає 6-те місце серед усіх учасників рейтингу, і ця тенденція зберігається в довгостроковій перспективі.

Найбільший прогрес у 2024 р. зафіксовано за підіндексом «Знання і технологічні результати», де Україна піднялася на 11 позицій. Сильними сторонами залишаються створення знань, вплив і поширення знань, зокрема завдяки високим показникам патентної активності, витратам на ІКТ та експорту ІТ-послуг.

Водночас зафіксовано погіршення позицій за низкою показників, що стосуються інституційного середовища, людського капіталу й досліджень, інфраструктури та креативних результатів. Це вказує на наявність структурних обмежень, які стримують повну реалізацію інноваційного потенціалу країни.

У 2024 році Україна покращила свої результати у Глобальному індексі стійкої конкурентоспроможності, піднявшись на 10 позицій порівняно з 2023 роком, коли вона займала 57 місце серед 180 країн світу. Наразі Україна посідає 47 місце зі 191 країни. Поточний показник України становить 47,7 балів, тоді як у 2023 році він був 46,2 (середній бал за рейтингом – 43,9, максимальний – 100,0).

За окремими напрямками конкурентоспроможності країна демонструє досить високі результати. Зокрема, у категорії «Ресурсоемність та ефективність» (Resource Intensity-Efficiency) Україна посідає 24 місце із результатом 53,8 балів, а в категорії «Природний капітал» (Natural Capital) – 38 місце з показником 50,5. Проте є й напрями, де позиції значно слабші: у сфері «Інтелектуального капіталу» (Intellectual Capital) Україна перебуває на 80 місці з балом 41,4, а за показником «Управління» (Government Performance) займає лише 88 місце з результатом 49,1 (рис. 2).

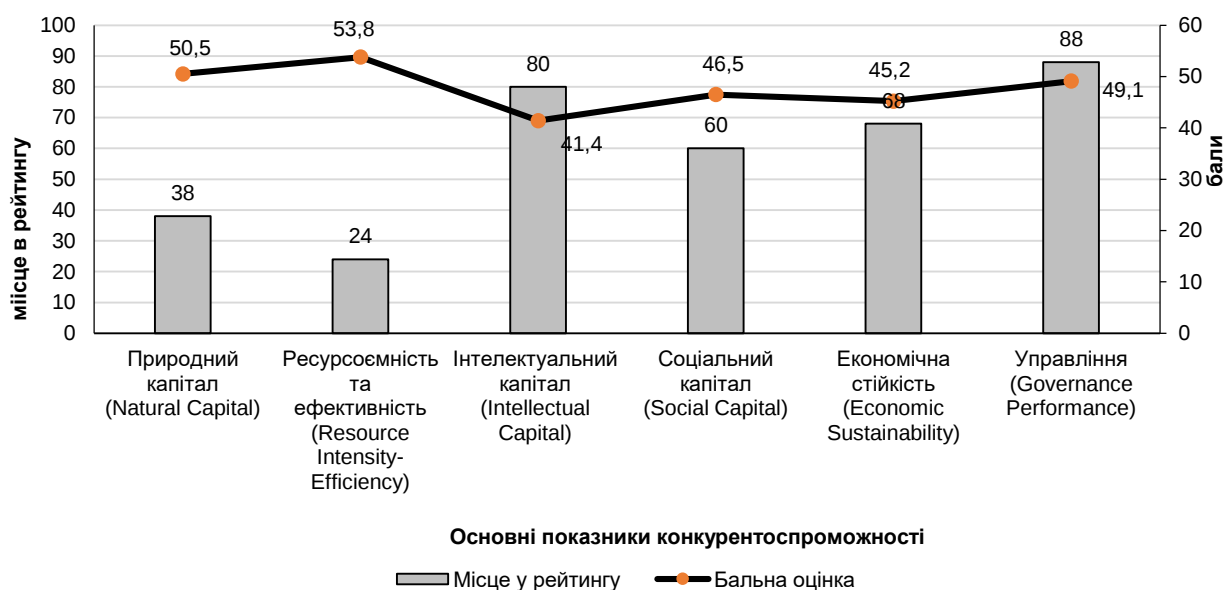

Рис. 2. Місце України за показниками Глобального індексу стійкої конкурентоспроможності у 2024 р.

Джерело: сформовано автором на основі [11]

Європейське інноваційне табло (ЄІТ), або European Innovation Scoreboard, слугує ключовим інструментом для аналізу та оцінки науково-технологічного і інноваційного розвитку країн Європи. Це комплексна система показників, що відображає науково-технічну та інноваційну діяльність, на основі яких обчислюється Зведений Інноваційний Індекс (ЗІІ – Summary Innovation Index) для кожної країни регіону.

Розрахунок ЗІІ здійснюється як середнє арифметичне індикаторів, розділених на чотири основні категорії: рамкові умови, інвестиції, інноваційна активність та вплив. Усього система охоплює 12 інноваційних вимірів, які включають 32 показники. Середнє значення ЗІІ по ЄС становить у 2024 р.

0,55, значення показника для України становить 0,18, що свідчить про низькі темпи розвитку інноваційного потенціалу країни.

У цілому зведений індекс у 2024 р. знизився з 34 до 33 пункту, що свідчить про загальне послаблення інноваційної конкурентоспроможності в умовах воєнних та економічних обмежень.

У блоці рамкових умов спостерігаються різноспрямовані тенденції. Показник людських ресурсів зріс з 29,8 до 34,9, що вказує на збереження освітнього та кадрового потенціалу. Водночас привабливість дослідницьких систем, хоч і покращилась (з 13,0 до 17,5), залишається низькою, що свідчить про обмежені можливості для розвитку науки та R&D.

Найбільш виразним позитивним зрушенням стала цифровізація, значення якої різко зросло до 115,6 у 2024 р., що підтверджує роль цифрових технологій як ключового драйвера конкурентоспроможності України навіть в кризових умовах. Показники фінансів і підтримки та інвестицій фірм також дещо зросли, що свідчить про часткову адаптацію бізнесу та фінансової системи до нових викликів.

Разом з тим, у блоці інноваційної діяльності підприємств зафіксовано переважно негативну динаміку. Знизилися показники використання інформаційних технологій, інноваторів та зв'язків, що вказує на послаблення кооперації, трансферу знань і впровадження інновацій у реальному секторі. Особливо негативною є тенденція щодо інтелектуальних активів, значення яких зменшилося з 20,0 до 17,3, що свідчить про скорочення результатів інтелектуальної діяльності.

У блоці «результати інновацій» ситуація є відносно стабільною. Показники впливу на зайнятість та екологічної стійкості дещо знизилися, але залишаються на високому рівні, що свідчить про збереження соціального та екологічного ефекту інновацій. Натомість вплив на продажі зріс з 34,8 до 38,3, що може вказувати на підвищення комерціалізації окремих інноваційних рішень.

Отже, можна зазначити, що у 2024 р. конкурентоспроможність України за зведеним інноваційним індексом формується за рахунок сильного цифрового розвитку та людського капіталу, однак стримується ослабленням інноваційної активності підприємств, кооперації та створення інтелектуальних активів. Це підтверджує наявність дисбалансу між потенціалом і фактичною реалізацією інновацій, що потребує цілеспрямованої державної та інституційної підтримки.

Варто зазначити, що в ході міжнародних порівнянь України за рівнем інноваційного розвитку непрямо бере участь показник «Інноваційна активність підприємств», який відображає рівень їх залученості до процесів створення, впровадження та комерціалізації нових продуктів, технологій, організаційних і управлінських рішень та є індикатором інноваційного потенціалу економіки. Аналіз стану та динаміки інноваційної активності дозволяє оцінити ефективність реалізації державної інноваційної політики, визначити тенденції розвитку підприємницького сектору та виявити ключові проблеми й бар'єри інноваційного розвитку.

Особливого значення набуває дослідження інноваційної активності підприємств України в динаміці, оскільки воно дає змогу простежити зміну кількісних і якісних параметрів інноваційної діяльності під впливом макроекономічних трансформацій, змін регуляторного середовища, інтеграційних процесів та зовнішніх шоків. Такий підхід дозволяє не лише зафіксувати поточний стан інноваційного розвитку, а й оцінити його стійкість, структурні зрушення та перспективи подальшого зростання.

Інноваційна активність підприємств є ключовим показником здатності національної економіки до структурного оновлення, підвищення конкурентоспроможності та переходу до високотехнологічного розвитку. У контексті економічної трансформації України, її інтеграційних прагнень та наслідків військових дій особливу увагу привертають саме темпи та інтенсивність реалізації інновацій на підприємствах різного масштабу та галузевої належності.

Аналіз тенденцій інноваційного розвитку підприємств в Україні допоможе зосередити увагу на рівні інноваційної активності у сфері підприємницької діяльності.

Основним показником оцінки рівня інноваційної активності промислового сектора України є кількість підприємств, що здійснювали інноваційну діяльність у період з 2020 по 2023 рр. Аналіз динаміки цього показника свідчить про те, що у 2023 році порівняно з 2022 р. спостерігалось зниження кількості інноваційно активних підприємств на 16,31 %. У розрізі видів економічної діяльності в промисловості протягом 2023 року порівняно з попереднім роком виявлено такі зміни: у добувній промисловості та розробленні кар'єрів зафіксовано скорочення на 63,64 %; у переробній промисловості кількість інноваційно активних підприємств зменшилася на 17,29 %; у сфері постачання електроенергії, газу, пари та кондиціонованого повітря – на 24,14 %. Водночас у галузі водопостачання, каналізації та поводження з відходами спостерігалось зростання у 1,43 рази. Додатковий аналіз фінансових витрат інноваційно активних підприємств продемонстрував, що у 2023 році 121 підприємство спрямовувало кошти на власні науково-дослідні та дослідно-конструкторські розробки, що становить збільшення на 5,22 % у порівнянні з 2022 р. [12].

Ці дані свідчать про певне відновлення інноваційної активності вітчизняних підприємств після падіння в умовах пандемії та воєнного конфлікту, що може бути частково зумовлене перерозподілом ресурсів на інноваційні витрати, зокрема в оборонному секторі та суміжних галузях (рис. 3).

Позитивна динаміка показників у 2024 році має обмежений і нестійкий характер, що зумовлює

необхідність її інституційного закріплення. Досягнення стійкого зростання питомої ваги інноваційної продукції потребує цілеспрямованої державної політики, спрямованої на стимулювання попиту на інноваційну продукцію, розвиток ринків збуту високотехнологічних товарів, а також підтримку галузей з високою доданою вартістю, здатних забезпечити масштабування інноваційних рішень та їх ефективну комерціалізацію.

Коливання інноваційної активності підприємств значною мірою зумовлені впливом факторів макросередовища, які формують загальні економічні, інституційні та технологічні умови здійснення інноваційної діяльності.

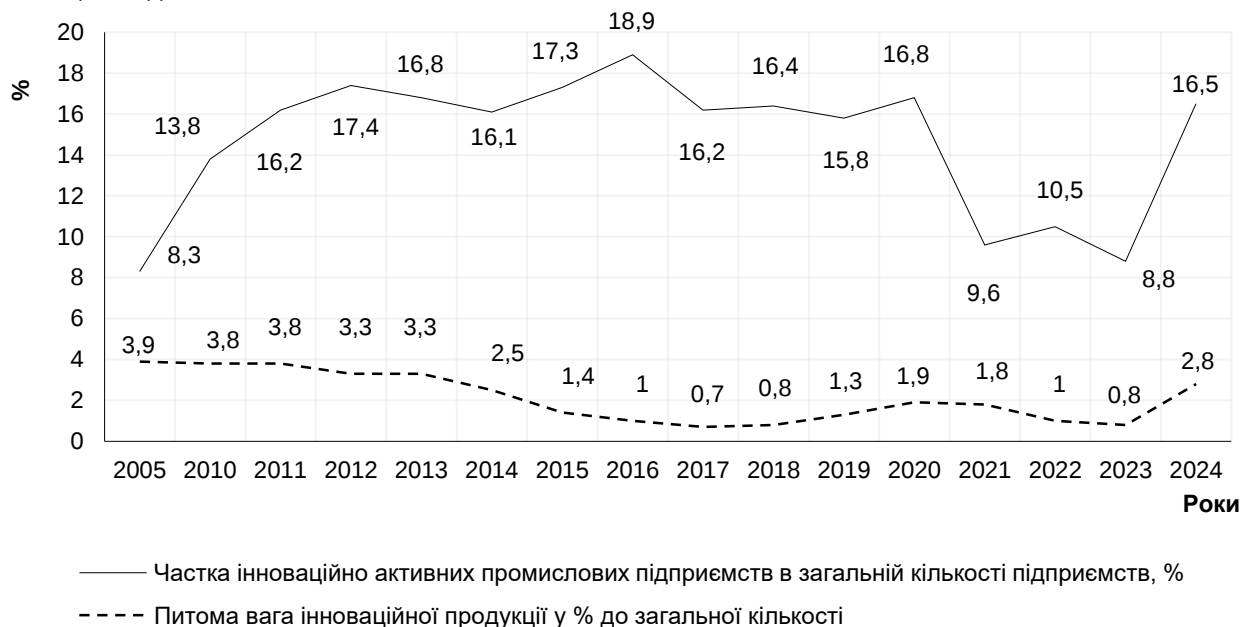

Рис. 3. Частка інноваційно активних промислових підприємств та питома вага інноваційної продукції у % до загальної кількості в Україні у 2005–2024 рр.

Джерело: сформовано автором на основі [13; 14]

До ключових макрофакторів належать макроекономічна стабільність, державна економічна та інноваційна політика, зовнішні шоки й геополітичні чинники, а також глобальні технологічні тренди.

Макроекономічна стабільність є базовою передумовою активізації інноваційної діяльності підприємств. Періоди економічного зростання, зниження інфляційного тиску та прогнозованості макроекономічних параметрів сприяють зростанню інвестицій у науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, тоді як економічні кризи та фінансова нестабільність змушують підприємства скорочувати інноваційні витрати та зосереджуватися на короткостроковому виживанні. Дослідження Світового банку підтверджують, що нестабільність макроекономічного середовища є одним із ключових стримувальних чинників інноваційної активності в країнах з перехідною економікою.

Вагомий вплив на інноваційну активність підприємств має державна економічна та інноваційна політика. Податкові стимули, доступ до державних програм підтримки інновацій, рівень бюджетного фінансування науки та розвиток інноваційної інфраструктури безпосередньо впливають на рішення підприємств щодо впровадження нововведень. За даними Державної служби статистики України, нестабільність механізмів державної підтримки інновацій та обмеженість фінансування наукових досліджень негативно позначаються на масштабах інноваційної діяльності підприємств.

Особливої уваги заслуговує вплив зовнішніх шоків і геополітичних чинників. Різне зниження частки інноваційно активних підприємств у 2021–2023 роках свідчить про високу вразливість інноваційної діяльності до системних криз, які супроводжуються зростанням невизначеності, руйнуванням виробничих ланцюгів та скороченням інвестиційних ресурсів. У таких умовах інновації часто втрачають пріоритетність, поступаючись базовим завданням підтримання операційної діяльності [15].

Водночас інноваційна активність підприємств корелює з глобальними технологічними трендами. Поширення цифрових технологій, розвиток інформаційно-комунікаційних систем та інтеграція у міжнародні технологічні ланцюги створюють додаткові стимули для впровадження інновацій навіть за умов внутрішніх економічних обмежень. Як зазначається у звітах OECD, цифровізація виступає одним із ключових драйверів відновлення інноваційної активності в країнах, що переживають структурні трансформації [15].

Поряд із макрофакторами, інноваційна активність значною мірою визначається сукупністю факторів мікросередовища, тобто внутрішніми характеристиками та ресурсними можливостями самих

підприємств.

Визначальним чинником є фінансовий стан підприємств. Погіршення ліквідності, зниження прибутковості та обмежений доступ до кредитних ресурсів призводять до скорочення витрат на інновації, що особливо чітко проявляється у кризові періоди. За результатами досліджень, саме власні фінансові ресурси залишаються основним джерелом фінансування інноваційної діяльності підприємств в Україні, що підвищує чутливість інноваційної активності до фінансових результатів господарювання.

Важливу роль відіграє інноваційна стратегія та управлінські установки підприємств. Суб'єкти господарювання, які дотримуються довгострокової інноваційної стратегії та інтегрують інновації у систему стратегічного управління, демонструють вищу стійкість до зовнішніх шоків і здатність підтримувати інноваційну активність навіть у несприятливих умовах. Такий підхід узгоджується з положеннями теорії стратегічного управління інноваціями, згідно з якою інновації виступають ключовим джерелом довгострокових конкурентних переваг.

Суттєвим чинником інноваційного розвитку є рівень людського капіталу. Наявність кваліфікованих кадрів, науково-дослідного потенціалу та розвиненої організаційної культури інновацій є необхідною умовою генерації та впровадження нових знань. Дослідження OECD підкреслюють, що інвестиції у людський капітал мають довгостроковий позитивний ефект на інноваційну активність підприємств [16].

Окреме значення має галузева специфіка діяльності підприємств. Високотехнологічні та експортноорієнтовані підприємства, як правило, характеризуються вищим рівнем інноваційної активності порівняно з підприємствами традиційних секторів економіки. Це пояснюється вищим рівнем конкуренції, коротшим життєвим циклом технологій та необхідністю постійного оновлення продукції й процесів [17].

Вважаємо, що результативність інноваційної активності підприємств залежить від витрат на інноваційну діяльність та обсягу реалізованої інноваційної продукції (рис. 4).

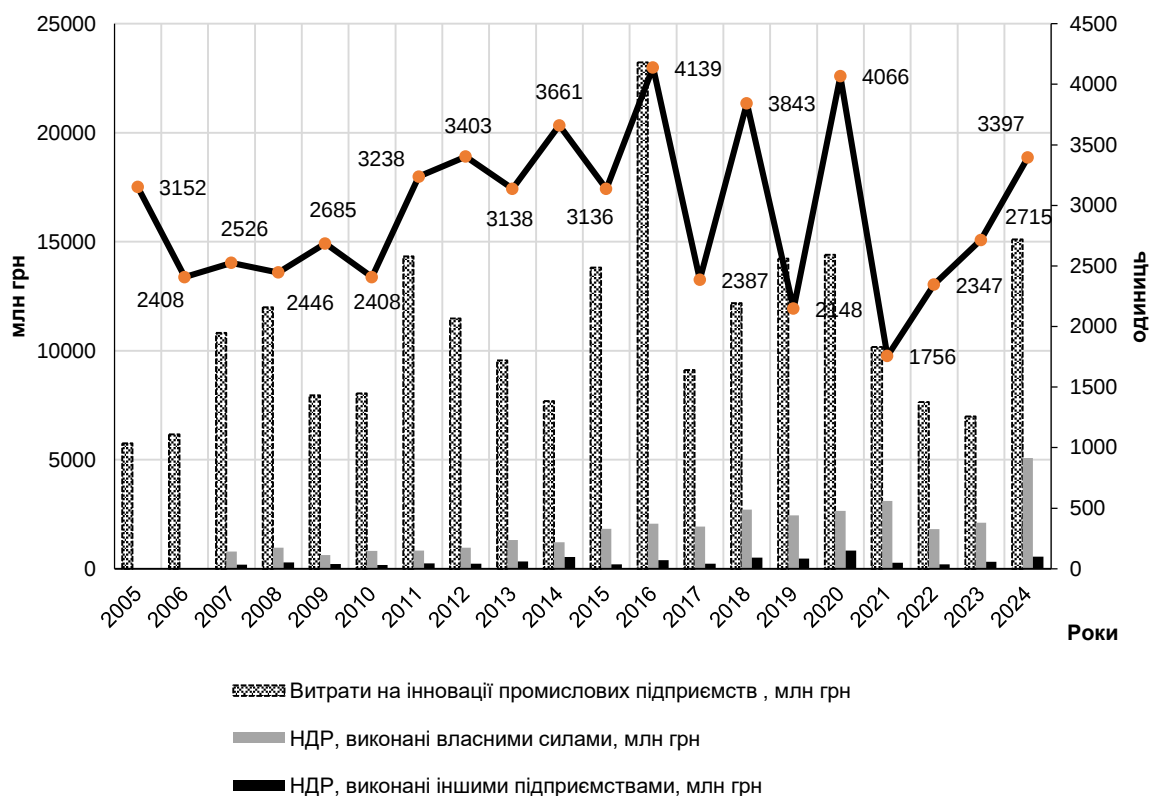

Рис. 4. Динаміка обсягу інноваційних витрат та кількості упроваджених видів інноваційної продукції та НДР виконаних власними силами організацій та іншими підприємствами в Україні за 2005–2024 рр.

Джерело: сформовано автором на основі [13]

Аналіз динаміки інноваційної діяльності промислових підприємств України у 2005–2024 роках, свідчить про нестійкий, хвилюподібний та фрагментарний характер інноваційного розвитку.

Динаміка витрат на інновації промислових підприємств характеризується значною мінливістю та відсутністю стійкого висхідного тренду. У періоди відносної макроекономічної стабільності спостерігається зростання інноваційних витрат, що відображає активізацію процесів модернізації та

технологічного оновлення. Водночас у кризові роки інноваційні витрати зазнають різкого скорочення, що свідчить про їхню високу чутливість до економічної нестабільності та обмеженого доступу до фінансових ресурсів про це свідчить зниження витрат на інноваційну продукцію у 2022 р. порівняно із 2020 р. на 46 % (-46 %) та на 51 % (-51 %) у 2023 р. Схожа ситуація відбувалася в Україні у кризовому 2014 та 2009 рр. Це підтверджує домінування короткострокових підходів до управління інноваційною діяльністю, коли інновації розглядаються як змінна, а не стратегічна складова розвитку підприємств.

Обсяги НДР, виконаних власними силами підприємств, демонструють відносно стійку тенденцію до зростання, особливо у середньостроковій перспективі. Це свідчить про поступове нарощування внутрішнього науково-технічного потенціалу підприємств та прагнення зменшити залежність від зовнішніх виконавців. Так, у 2024 р. порівняно із 2022 р. відбулося зростання майже в двічі (на 91 %), а порівняно із 2012 р. зростання становить 465 %, що свідчить про зростання фінансової спроможності вітчизняних підприємств та їх прагненням створювати і комерціалізувати власну інноваційну продукцію. Зауважимо, що така тенденція спрямована на формування довгострокової конкурентоспроможності підприємств.

Водночас обсяги НДР, виконаних іншими підприємствами, характеризуються нестабільною динамікою з різкими коливаннями, що вказує на фрагментарний характер міжфірмової науково-технологічної кооперації та її високу залежність від загального економічного середовища. Така асиметрія між внутрішніми та зовнішніми НДР обмежує можливості масштабування інновацій та знижує ефективність трансферу знань.

Кількість упроваджених видів інноваційної продукції упродовж досліджуваного періоду також має нестійку динаміку з вираженими піками та спадами. Зростання цього показника, як правило, відбувається у періоди підвищення інноваційних витрат, однак не формує довгострокової позитивної тенденції. Так, у 2024 р. порівняно із 2020 р. кількість упроваджених одиниць інноваційної продукції зменшилась на 16 %, а порівняно із 2005 роком відбулося зростання на 7,7 %. Найбільші піки спостерігалися у 2016 та у 2020 рр. У кризові роки (2019 та 2021) кількість упроваджених інновацій різко зменшується, що свідчить про високу залежність результативності інноваційної діяльності від макроекономічних умов та пріоритетів виживання підприємств.

Можемо зробити висновок, що позитивна динаміка окремих показників у 2024 році, зокрема зростання витрат на інновації, кількості впроваджених інновацій та питомої ваги інноваційної продукції, має обмежений і нестійкий характер. Вона радше свідчить про адаптацію підприємств до нових умов функціонування, ніж про формування стійкої інноваційної траєкторії розвитку. Закріплення позитивних тенденцій потребує інституційного підґрунтя, спрямованого на стимулювання попиту на інноваційну продукцію, розвиток ринків високотехнологічних товарів, підтримку міжфірмової кооперації та концентрацію ресурсів у секторах з високою доданою вартістю.

Загалом результати аналізу свідчать, що інноваційний розвиток промислових підприємств України залишається несистемним, вразливим до зовнішніх шоків та слабо орієнтованим на кінцевий економічний результат, що зумовлює необхідність переосмислення підходів до формування та реалізації інноваційної політики на рівні як підприємств, так і держави.

Висновки з проведеного дослідження. Проведений аналіз засвідчує, що інноваційна діяльність підприємств України у 2005–2024 рр. має переважно хвилеподібний і фрагментарний характер та є високочутливою до макроекономічної нестабільності, інституційних дисбалансів і зовнішніх шоків (пандемія, воєнна агресія, розриви ланцюгів постачання). Ключовим аналітичним результатом є виявлений структурний розрив між формальною інноваційною активністю (частка інноваційно активних підприємств) та економічною результативністю (питома вага реалізованої інноваційної продукції): зростання залученості підприємств до інновацій не забезпечує пропорційного зростання обсягів комерціалізації, що вказує на домінування інкрементних процесних/організаційних нововведень, орієнтованих на операційну ефективність, а не на створення нових ринково конкурентних продуктів і технологій. На цьому тлі міжнародні індикатори (глобальний інноваційний індекс, індекс сталої конкурентоспроможності) демонструють відносну стійкість «інноваційних виходів» України за умов обмежених «інноваційних входів», однак фіксують слабкість інституційного середовища, інфраструктури та механізмів генерації/закріплення інтелектуальних активів, що обмежує масштабування інновацій.

Разом з тим, позитивні зрушення 2024 року (відновлення частки інноваційно активних підприємств, зростання питомої ваги інноваційної продукції, покращення окремих підіндексів міжнародних рейтингів) доцільно трактувати насамперед як адаптаційний ефект і реакцію на нові умови функціонування, а не як сформовану сталу інноваційну траєкторію. У структурі витрат та організації НДР простежується асиметрія: підвищення ролі внутрішніх НДР (як індикатора накопичення власного науково-технічного потенціалу) поєднується з нестабільністю зовнішньої кооперації та слабким трансфером знань, що знижує ефект мережевої взаємодії підприємств, університетів і наукових установ. Патентна активність та динаміка заявок на об'єкти промислової власності відображають шок 2022 року і часткове відновлення у 2023–2024 рр., проте повільні темпи

відновлення за винаходами/корисними моделями свідчать про недостатню «глибину» технологічних інновацій і бар'єри комерціалізації та правового супроводу інтелектуальної власності.

Література

1. Davymuka S. A., Popadynets N. M. Trends in the development of innovative entrepreneurship and prospects for post-war reconstruction. *Economic Innovations*. 2024. Vol. 26. № 4(93). P. 20-32. DOI: [https://doi.org/10.31520/ei.2024.26.4\(93\).20-32](https://doi.org/10.31520/ei.2024.26.4(93).20-32).
2. Федулова Л. І. Концептуальна модель інноваційної стратегії України. *Економіка і прогнозування*. 2012. № 1. С. 87-100.
3. Лебедева Л. В. Сучасна інноваційна політика держави в Україні: проблеми та перспективи реформування. *Ефективна економіка*. 2014. № 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2664> (дата звернення: 12.10.2025).
4. Гусев В. О. *Державна інноваційна політика: методологія формування та впровадження : монографія*. Донецьк : Юго-Восток, 2011. 624 с.
5. Бондар О. В. Інноваційна політика України в контексті сталого розвитку та євроінтеграції. *Інноваційна економіка*. 2011. № 6. С. 13-16.
6. Кушнірук В. С. Інноваційна політика : опорний конспект лекцій для здобувачів ступеня вищої освіти «магістр» спеціальності 073 «Менеджмент» денної форми навчання. Миколаїв : МНАУ, 2016. 71 с.
7. Позиції України в global innovation index 2024: Аналіз і тенденції. 2024. URL: [https://entc.com.ua/uk/2584-pozytsii-ukrainy-v-global-innovation-index-2024-analiz-i-tendentsii#:~:text=\(дата звернення: 15.10.2025\)](https://entc.com.ua/uk/2584-pozytsii-ukrainy-v-global-innovation-index-2024-analiz-i-tendentsii#:~:text=(дата звернення: 15.10.2025)).
8. Глобальний інноваційний індекс 2024: як Україна зберігає інноваційний потенціал в умовах війни. URL: <https://nipo.gov.ua/globalnyj-innovatsijnyj-indeks-24/> (дата звернення: 11.10.2025).
9. Наукова, науково-технічна та інноваційна діяльність в Україні у 2024 році : науково-аналітична доповідь / Писаренко Т. В., Куранда Т. К. та ін. Київ : УкрІНТЕІ, 2024. 115 с.
10. Як змінився рівень безробіття в Україні: нові дані та прогнози. 2025. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/yak-zminivsia-riven-bezrobittya-v-ukrayini-novi-dani-ta-prognozi-2791329.html> (дата звернення: 11.10.2025).
11. Global Sustainable Competitiveness Index 2024. URL: <https://solability.com/download/the-global-sustainable-competitiveness-index-2024/?tmstv=1738063671> (дата звернення: 12.10.2025).
12. Коротаєва О. В. Методичні засади формування стратегії підвищення інноваційної активності промислових підприємств в умовах нестабільності ринкового середовища. *Академічні візії*. 2025. № 39. URL: <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/1995/1879> (дата звернення: 11.10.2025).
13. Державна служба статистики : офіційний сайт. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/ni.htm (дата звернення: 12.10.2025).
14. Основні показники впровадження інновацій на промислових підприємствах України за 2010–2024 р. URL: <https://gmcenter.infographic/za-schet-oboronnyh-r-d-rashody-na-innovacii-v-ukraine-v-2024-m-vyrosli-vdvoe/> (дата звернення: 15.10.2025).
15. Building back a better innovation ecosystem in Ukraine. URL: https://www.oecd.org/en/publications/building-back-a-better-innovation-ecosystem-in-ukraine_85a624f6-en.html (дата звернення: 15.10.2025).
16. OECD Science, Technology and Innovation Outlook 2021. URL: https://www.oecd.org/en/publications/oecd-science-technology-and-innovation-outlook-2021_75f79015-en.html (дата звернення: 15.10.2025).
17. European Innovation Scoreboard. URL: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/statistics/performance-indicators/european-innovation-scoreboard_en (дата звернення: 15.10.2025).

References

1. Davymuka, S.A., and Popadynets, N.M. (2024), "Trends in the development of innovative entrepreneurship and prospects in post-war reconstruction", *Economic Innovations*, Vol. 26, no. 4(93), pp. 20-32, DOI: [https://doi.org/10.31520/ei.2024.26.4\(93\).20-32](https://doi.org/10.31520/ei.2024.26.4(93).20-32).
2. Fedulova, L.I. (2012), "Conceptual model of the innovation strategy of Ukraine", *Ekonomika i prohnozuvannia*, no. 1, pp. 87-100.
3. Lebedieva, L.V. (2014), "Modern innovation policy of the state in Ukraine: problems and prospects of reforming", *Efektivna ekonomika*, no. 1, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2664> (access date October 12, 2025).
4. Husiev, V.O. (2011), *Derzhavna innovatsiina polityka: metodolohiia formuvannia ta vprovadzhennia* [State innovation policy: methodology of formation and implementation], monograph, Yuho-Vostok, Donetsk, Ukraine, 624 p.

5. Bondar, O.V. (2011), "Innovation policy of Ukraine in the context of sustainable development and European integration", *Innovative economy*, no. 6, pp. 13-16.
6. Kushniruk, V.S. (2016), *Innovatsiyna polityka* [Innovation policy], reference lecture notes for applicants for a higher education degree "Master" in the specialty 073 "Management" of full-time study. Mykolaiv: MNAU, 71 p.
7. "Ukraine's positions in the global innovation index 2024: Analysis and trends", available at: <https://entc.com.ua/uk/2584-pozytsii-ukrainy-v-global-innovation-index-2024-analiz-i-tendentsii#:~:text> (access date October 15, 2025).
8. "Global Innovation Index 2024: how Ukraine maintains its innovation potential in times of war", available at: <https://nipo.gov.ua/hlobalnyj-innovatsijnyj-indeks-24/> (access date October 11, 2025).
9. Pysarenko, T.V., and Kuranda, T.K. (2024), *Naukova, naukovo-tekhnichna ta innovatsiyna diyal'nist' v Ukrayini u 2024 rotsi* [Scientific, scientific-technical and innovative activity in Ukraine in 2024], scientific-analytical report, Kyiv: UkrINTEI, 115 p.
10. "How the unemployment rate in Ukraine has changed: new data and forecasts", available at: <https://tsn.ua/ukrayina/yak-zminivsiya-riven-bezrobittya-v-ukrayini-novi-dani-ta-prognozi-2791329.html> (access date October 11, 2025).
11. "Global Sustainable Competitiveness Index 2024", available at: <https://solability.com/download/the-global-sustainable-competitiveness-index-2024/?tmstv=1738063671> (access date October 12, 2025).
12. Korotayeva, O.V. (2025), "Methodological principles for forming a strategy for increasing the innovative activity of industrial enterprises in conditions of instability of the market environment", *Akademichni vizii*, no 39, available at: <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/1995/1879> (access date October 11, 2025).
13. "State Statistics Service Available", 2025, official website, available at: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/ni.htm (access date October 12, 2025).
14. "Key indicators of innovation implementation at industrial enterprises of Ukraine for 2010-2024", available at: <https://gmcenter.infographic/za-schet-oboronnyh-r-d-rashody-na-innovacii-v-ukraine-v-2024-m-vyrosli-vdvoe/> (access date October 15, 2025).
15. "Building back a better innovation ecosystem in Ukraine", available at: https://www.oecd.org/en/publications/building-back-a-better-innovation-ecosystem-in-ukraine_85a624f6-en.html (access date October 15, 2025).
16. "OECD Science, Technology and Innovation Outlook 2021", available at: https://www.oecd.org/en/publications/oecd-science-technology-and-innovation-outlook-2021_75f79015-en.html (access date October 15, 2025).
17. "European Innovation Scoreboard", available at: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/statistics/performance-indicators/european-innovation-scoreboard_en (access date October 15, 2025).

Варига Д.О.

КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ

Мета. Комплексний аналіз стану, динаміки та структурних особливостей інноваційної діяльності підприємств України з позицій поєднання макроекономічних, інституційних і мікроекономічних чинників, а також оцінювання відповідності національної інноваційної траєкторії міжнародним індикаторам інноваційного розвитку і конкурентоспроможності в умовах воєнних та глобалізаційних викликів.

Методика дослідження. Методологічну основу дослідження становить сукупність загальнонаукових і спеціальних методів: аналізу та синтезу – для узагальнення теоретичних підходів до інноваційного розвитку; порівняльного та рейтингового аналізу – для оцінювання позицій України за Глобальним інноваційним індексом, Глобальним індексом стійкої конкурентоспроможності та Зведеним інноваційним індексом; статистичного аналізу – для дослідження динаміки інноваційної активності підприємств, витрат на інновації та результативності НДР; системного підходу – для виявлення взаємозв'язків між інноваційними ресурсами, результатами та інституційним середовищем.

Результати дослідження. Встановлено, що інноваційна діяльність підприємств України характеризується хвилюватою та фрагментарною динамікою, високою чутливістю до макроекономічної нестабільності й зовнішніх шоків. Виявлено структурний розрив між зростанням формальної інноваційної активності та економічною результативністю інновацій, що проявляється у недостатній комерціалізації інноваційної продукції. Доведено, що за умов обмежених інноваційних ресурсів Україна демонструє відносну стійкість інноваційних «виходів», однак стримується слабкістю інституційного середовища, інфраструктури та механізмів міжфірмової кооперації. Позитивні зрушення 2024 року інтерпретовано як адаптаційний ефект, а не як сформовану сталу інноваційну траєкторію.

Наукова новизна результатів дослідження. Удосконалено аналітичний підхід до оцінювання інноваційної діяльності підприємств шляхом поєднання динамічного аналізу національних

статистичних показників із міжнародними індексами інноваційного розвитку та конкурентоспроможності.

Практична значущість результатів дослідження. Отримані результати можуть бути використані при формуванні та коригуванні державної інноваційної політики, розробленні програм підтримки інноваційної діяльності підприємств, розвитку інноваційної інфраструктури та міжсекторальної кооперації в умовах післявоєнного відновлення економіки України.

Ключові слова: інноваційне підприємництво, глобалізація, тенденції розвитку, державна підтримка, цифровізація, управління, підприємства, інноваційні екосистеми, конкурентоспроможність, інноваційні підходи, ефективність, структурна трансформація економіки.

Varyha D.O.

COMPARATIVE ANALYSIS OF INNOVATIVE ACTIVITIES OF ENTERPRISES IN UKRAINE IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION CHALLENGES

Purpose. The aim of the article is to conduct a comprehensive analysis of the state, dynamics, and structural features of the innovative activity of enterprises in Ukraine from the perspective of combining macroeconomic, institutional, and microeconomic factors, as well as to assess the compliance of the national innovation trajectory with international indicators of innovative development and competitiveness in the context of military and globalization challenges.

Methodology of research. The methodological basis of the study is a set of general scientific and special methods: analysis and synthesis – to generalize theoretical approaches to innovative development; comparative and rating analysis – to assess Ukraine's position according to the Global Innovation Index, the Global Sustainable Competitiveness Index, and the Composite Innovation Index; statistical analysis – to study the dynamics of enterprises' innovation activity, innovation costs, and R&D performance; a systematic approach – to identify the interrelationships between innovation resources, results, and the institutional environment.

Findings. It has been established that the innovative activity of Ukrainian enterprises is characterized by wave-like and fragmentary dynamics, high sensitivity to macroeconomic instability and external shocks. A structural gap has been identified between the growth of formal innovation activity and the economic effectiveness of innovations, which manifests itself in the insufficient commercialization of innovative products. It has been proven that, given limited innovation resources, Ukraine demonstrates relative stability in innovation "outputs," but is held back by the weakness of the institutional environment, infrastructure, and mechanisms for inter-firm cooperation. The positive developments of 2024 are interpreted as an adaptive effect rather than an established sustainable innovation trajectory.

Originality. The analytical approach to assessing the innovation activity of enterprises has been improved by combining dynamic analysis of national statistical indicators with international indices of innovation development and competitiveness.

Practical value. The results obtained can be used in the formation and adjustment of state innovation policy, the development of programs to support the innovative activity of enterprises, the development of innovative infrastructure and intersectoral cooperation in the conditions of post-war economic recovery in Ukraine.

Key words: innovative entrepreneurship, globalization, development trends, state support, digitalization, management, enterprises, innovation ecosystems, competitiveness, innovative approaches, efficiency, structural transformation of the economy.

Дата надходження рукопису: 10.11.2025

Дата прийняття рукопису до друку: 05.12.2025

Дата публікації: 26.12.2025